

DOI: 10.31866/2410-1915.20.2019.172392

УДК 069.1:379.822(477)"20"

КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВА ДІЯЛЬНІСТЬ АРХІТЕКТУРНИХ КОМПЛЕКСІВ СКАНСЕНІВСЬКОГО ТИПУ В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Борисенко Юлія Станіславівна

*Аспірантка,**ORCID: 0000-0003-2846-3931, yborysenko@ukr.net,**Київський національний університет культури і мистецтва,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133*

Мета роботи. Дослідити культурно-дозвіллеву діяльність архітектурних комплексів скансенівського типу в Україні на початку ХХІ ст. Методологія дослідження полягає в застосуванні методу джерелознавчого аналізу основних публікацій з теми (для з'ясування рівня наукової розробленості проблеми), термінологічного аналізу (для уточнення базових понять), порівняння (для виявлення характерних особливостей розвитку архітектурних комплексів скансенівського типу), теоретичного узагальнення (для формулювання висновків). Наукова новизна полягає у тому, що автором вперше висвітлено процес становлення архітектурних комплексів скансенівського типу в Україні на початку ХХІ ст. та репрезентовано культурно-дозвіллевий напрям діяльності найбільших закладів означеного типу. Висновки. На початку ХХІ ст. на території України виникає новий тип музею під відкритим небом – архітектурний комплекс скансенівського типу. До традиційних напрямів роботи музеїв додається також культурно-дозвіллевий. Можемо стверджувати, що сьогодні означеним типом музейних закладів реалізуються такі різновиди культурно-дозвіллевої діяльності, як: відтворення матеріальної та духовної культури шляхом історичної реконструкції, проведення майстер-класів з популяризації народних ремесел, розробка та впровадження анімаційних програм, організація фестивалів, влаштування різноманітних святкувань та урочистостей.

Ключові слова: архітектурний комплекс скансенівського типу; музей просто неба; культурно-дозвіллева діяльність; шоу-програма; фестиваль; історична реконструкція.

Вступ

В умовах складних соціально-економічних та глобалізаційних процесів, які притаманні розвитку вітчизняної культури на початку ХХІ ст., досить важливим залишається питання створення та функціонування мережі скансенів на території України. Зокрема, заслуговує на увагу показ діяльності різновиду музеїв просто неба – архітектурних комплексів скансенівського типу. Культурно-дозвіллева робота з відвідувачами, як один з пріоритетних напрямів діяльності даних закладів, нині є основою збереження та популяризації національних культурних традицій, чим і обумовлена важливість розробки даної теми.

Питання історії становлення та функціонування музеїв просто неба в Україні на початку XXI ст. висвітлені в працях низки вітчизняних науковців. Так, у дослідженні Олега Афанасьєва «Скансени України як репрезентанти регіональних типів природокористування» (2011, с. 111–119) автор запропонував власну класифікацію музейних закладів просто неба в Україні в контексті історико-етнографічного районування. Проте культурно-дозвіллева складова діяльності скансенів залишилась поза увагою автора. Л. Водяник у статті «Скансени України: географія та туристсько-рекреаційне значення» (2012, с. 149–155) чітко розмежовує поняття «скансен» та «архітектурний комплекс скансенівського типу» та доводить важливість ролі музеїв просто неба України в сферах туризму та рекреації. Деякі аспекти історії та роботи вітчизняних закладів скансенівського типу фрагментарно висвітлено у публікації Ганни Зеленюк «Сучасні тенденції у культурному дозвіллі етнографічних парків Києва» (2014, с. 38–43), де автор аналізує культурно-дозвіллеву діяльність декількох етнографічних парків міста Києва та регіону. Заслуговує на увагу стаття Дмитра Каднічанського «Використання історико-культурної спадщини України в туризмі на прикладі скансенів» (2012, с. 128–137), у якій охарактеризовано українські скансени, подано їх класифікацію відповідно до поділу на власне скансени і архітектурні комплекси скансенівського типу, вивчено етапи формування музейних закладів, відображено проблеми діяльності та перспективи розвитку. Характерним є те, що у згаданій розвідці огляд діяльності вітчизняних скансенів провадиться під кутом зору туризмології, тобто аналіз форм їх культурно-дозвіллевої роботи є фрагментарним. У дослідженнях Ю. Олішевської (2013, с. 133–141) та О. Фастовець (2015, с. 235–237) аналізуються окремі аспекти культурно-дозвіллевої діяльності закладу скансенівського типу «Парк Київська Русь». У статті О. Хлистун «Досвід рекультивациі традиційного новоріччя у сучасній Україні» розглянуто окремі аспекти організації та проведення святкувань у закладі скансенівського типу «Мамаєва Слобода» (2013, с. 203–208). Як бачимо, згадані праці відзначаються звуженим колом об'єктів дослідження.

Поодинокі форми культурно-дозвіллевої роботи закладів скансенівського типу в Україні також відображено у розвідках А. Вороніна, Є. Петрушенка, О. Пінчук, Л. Поліщук, В. Рожнова, В. Челоусова.

Маємо також наголосити на важливості для вивчення окресленої проблеми статей Сергія Килимистого «Класифікація видів анімаційної діяльності», де автор розглядає чинники впливу на формування анімації й пропонує власну класифікацію видів анімаційної діяльності в туризмі (2015, с. 77–83), та Сергія Посохова «Історичні реконструкції» як форма культурно-пізнавального туризму: теоретичні аспекти», у якій відображаються проблеми відтворення історичних реконструкцій, надається трактування понять «історична реконструкція», «шоу», «фестиваль» (2014, с. 103–112). Подані публікації становлять для нас інтерес відповідно до наведеного у них огляду форм туристичної діяльності та визначення певних дефініцій.

Проте, констатуємо значимість вказаних публікацій, маємо зауважити, що вони:

- мають здебільшого туристично-краєзнавче чи дозвіллево-рекреаційне спрямування;
- характеризуються фрагментарністю у висвітленні окресленої теми.

Таким чином, можна констатувати, що спеціальні культурологічні дослідження з даної проблематики у вітчизняній історіографії практично відсутні.

Мета статті

Виходячи з аналізу згаданих вище праць, можемо окреслити мету дослідження – дослідити культурно-дозвіллеву діяльність архітектурних комплексів скансенівського типу в Україні на початку XXI ст. Зазначимо, що об'єктом вивчення є архітектурні комплекси скансенівського типу України, а предметом – культурно-дозвіллева діяльність даних закладів.

Виклад матеріалу дослідження

«Архітектурний комплекс скансенівського типу» – досить нове поняття для української наукової термінології. На початку XXI ст. в Україні виникають передумови для створення закладу, котрий синтезував би в собі ознаки як науково-дослідного, так і культурно-дозвіллевого центру. Втіленням того стали саме архітектурні комплекси скансенівського типу. Сьогодні вони, шляхом реалізації культурно-дозвіллевих форм роботи з відвідувачами, трансформуються у полікультурні центри проведення дозвілля, що викликає інтерес з позицій різних галузей науки – культурології, історії, етнографії, туризмології тощо.

На початку XXI ст. мережа скансенів України зазнала активного розвитку, завдяки тому, що в даний період часу майже всі етнографічні райони України репрезентували культурну спадщину шляхом музеєфікації етнографічних пам'яток. Так, сьогодні створено низку музейних закладів просто неба, серед яких: «Старе село» (с. Колочава, Міжгірський район, Закарпатська область), Музей гуцульської культури просто неба (м. Косів, Івано-Франківська область), «Козацький хутір» (с. Стецівка, Чигиринський район, Черкаська область), Історико-етнографічний музей «Козацькі землі України» (с. Вереміївка, Чорнобаївський район, Черкаська область), Музей архітектури та побуту просто неба (с. Пустовійтівка, Роменський район, Сумська область), «Українська слобода» (с. Писарівка, Золочівський район, Харківська область), «Хутір Савки» (с. Нові Петрівці, Вишгородський район, Київська область).

Згаданий процес ознаменувався також виникненням на терені України так званих «архітектурних комплексів скансенівського типу» (своєрідних музеїв архітектури та побуту просто неба, де експонати не є автентичними, а лише відтворюють зразки оригінального народного зодчества) (Водяник, 2012, с. 150).

Становленню вказаної форми музейних закладів суттєво сприяв ще прийнятий 1995 року Закон України «Про музей та музейну справу», згідно з другим розділом якого (стаття 7), музеї можуть засновуватися на будь-яких формах власності, передбачених законодавчо. У цьому випадку їх фундаторами є відповідні органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, юридичні та фізичні особи. Зазначене нормативне положення започаткувало створення музейних закладів приватного типу власності, серед яких і архітектурні комплекси скансенівського типу, зокрема. Отже, розглянемо процес розвитку мережі архітектурних комплексів скансенівського типу в Україні з 2000-х рр. до сьогодні, а також основні форми їх культурно-дозвіллевої діяльності.

На сучасному етапі заклади скансенівського типу поступово стають складовою індустрії розваг, де культурно-дозвіллева діяльність відіграє важливу роль у функціонуванні закладу. До основних форм культурно-дозвіллевої діяльності належать такі, як:

- відтворення історичних реконструкцій;
- організація музейних квестів;
- проведення фестивалів;
- підготовка етно-шоу;
- постановка театралізацій;
- презентація майстер-класів;
- підготовка та проведення культурологічних заходів.

Загалом на підставі аналізу робіт попередників можна виокремити дев'ять архітектурних комплексів скансенівського типу в Україні: Культурно-освітній комплекс «Мамаєва Слобода», Історико-культурний комплекс «Запорізька Січ» на території Національного заповідника «Хортиця», скансен «Гелон», Батурицька фортеця Батурицького державного історичного заповідника «Гетьманська столиця», Історико-архітектурний комплекс «Гетьманська резиденція гетьмана Богдана Хмельницького в Чигирині», Історико-архітектурний комплекс «Гетьманська резиденція гетьмана Богдана Хмельницького в Суботіві», Приватний історико-етнографічний музей «Козацькі землі України», «Парк Київська Русь», Етнографічний комплекс просто неба «Бессарабське село Фрумушика-Нова», Етнографічний комплекс «Українське село» (Каднічанський, 2012, с. 136). Кожен із перелічених закладів втілює у своїй діяльності різноманітні культурно-дозвіллеві форми роботи з відвідувачами. Доречно, на нашу думку, зробити огляд найбільш розвинених архітектурних комплексів скансенівського типу в Україні відповідно до властивих їм форм культурно-дозвіллевої діяльності.

Одним із перших закладів згаданого напрямку стало Козацьке селище «Мамаєва Слобода», яке було засновано 2003 р. у Києві, проте офіційно для відвідувачів відкрилося 9 липня 2009 року (Хлистун, 2013, с. 204). На території музею відтворено не лише зразки народної архітектури та козацького побуту, а й побудовано центри освітнього (книгарня українського слова «Шабля Козака Мамаєва» імені Олександра Ільченка, школа верхової їзди) та культурно-розважального характеру (шинок,

ярмарковий майдан). Саме тому «Мамаєва Слобода» має статус культурно-освітнього комплексу.

Основоположна ідея створення селища полягає у реконструкції козацького побуту середньовічної України та відтворенні і популяризації нематеріальної культурної спадщини заявленого періоду. Музей здійснює активну культурно-дозвілєву роботу, яка полягає у проведенні різноманітних майстер-класів, фестивалів, анімаційних заходів та розробці програм. На території комплексу скансенівського типу щорічно організовується низка фестивалів. Фестиваль, за визначенням дослідника Р. Набокова, – це серія подій, об'єднаних загальною ідеєю або стилем, які можуть тривати протягом декількох днів (Набоков, 2013, с. 118).

Організація та проведення фестивалів на території етнокомплексу, зазвичай, приурочені до свят народного календаря, і мають фольклорне та козацьке спрямування. Фестиваль «Віншування Суботова» має на меті відновлення спогадів про Богдана Хмельницького та ознайомлення з історією козацьких часів. Насамперед, до програми Великого Всеукраїнського фольклорний фестивалю «Калина об Різдві» належать фольклористичні читання, відтворення давніх обрядових дійств – виконання гаївок, «Водіння Куща», «Гоніння Шуліки» тощо (Олішевська, 2013, с. 135). Наступний козацький фестиваль під назвою «Весільні вареники», зазвичай, передбачає проведення ярмарки народних майстрів, виступи народних колективів. Вказаний захід ставить за мету передання унікальної весільної атмосфери України часів козаччини (2003). Фестивальний захід «Козацький Кіш» влаштовується щорічно на релігійне свято Покрови Пресвятої Богородиці. У його програмі присутні народні ігри та забави за участі фольклорних колективів, а також козаків та козачок, оригінальні майстер-класи зі стрільби з лука, катання на возах та верхи на конях (2003).

Під час зимового періоду музейний заклад просто неба «Мамаєва Слобода» влаштовує такі різноманітні заходи, що присвячені святкуванню Дня Катерини, Вечорниці на «Андрія», Святого Миколая, Нового Року, Різдва, Василя, «Козацької Ордані» (Водохрещтя), «Колодки» (Масляної) та ін.

Так, козацьке селище «Мамаєва Слобода» запрошує на «Дівочі вечорниці на Катерини». Мета заходу – відтворення українських звичаїв ворожіння. Щорічною традицією можна вважати відкриття маєтку Святого Миколая, що супроводжується гучними народними гуляннями, виступами фольклорних колективів, частуваннями. Саме дійство базується на театралізації давньої легенди про Святого Миколая та козаків. Фестиваль «Козацька коляда», один з найцікавіших заходів, які проводить музей просто неба, відбувається щороку 7 січня та пропонує: Різдвяний передзвін, урочистий Хресний хід від козацької церкви Покрова Пресвятої Богородиці до каплиці, виконання автентичних українських колядок та щедрівок учасниками церковного хору. Родинний фестиваль «Маланка» ходить – «Козу» водить, а козаки щедрують!» влаштовується кожного року 13 січня, та присвячений давнім народним новорічним обрядам.

Програма заходу включає майстер-класи, виступи народних фольклорних колективів, ярмарок народних майстрів, катання на санях та конях (2003). Наприкінці зими архітектурний комплекс скансенівського типу «Мамаєва Слобода» запрошує відвідувачів на святкування «Колодки» (Масниці). Організатори репрезентують стародавні народні традиції, виокремлюють саме українські елементи обрядовості. Святкування супроводжується проведенням майстер-класів; виступами народних гуртів, таких як «Воплі Відоплясова», «Чоботи з бугая», «Райгородок», «Цвітень»; зимовими розвагами для дітей та дорослих (Хлистун, 2013, с. 204).

Не менш самобутньо працівники «Мамаєвої Слободи» організують святкування циклів весняно-літнього та осіннього періоду. Серед них можемо виокремити проведення: Вербної Неділі, Великодня, Обливаного понеділка, Івана Купала, Маковія, Спаса, Покрови та інших релігійних та народно-обрядових свят.

Окрім того, архітектурний комплекс скансенівського типу пропонує послуги з організації:

- корпоративних святкувань («Козацька ніч», корпоративний квест «У пошуках козацького скарбу», «Слобідський ярмарок», ділові прийоми);
- дитячих святкувань («Кінне козацьке свято», «День народження – квест», «Козацька грамота» (посвята в першачки), «Посвята у ковалі свого щастя», «Посвята в джури (зброєносці), квест «Козацькі забави» та «Козацька хатина»);
- весілля на території закладу, родинних урочистостей (хрестини, сімейний вихідний, програма для ювіляра) (2013).

Проведення вищеперелічених заходів відбувається виключно за давніми козацькими обрядами та звичаями, супроводжується автентичними конкурсами та унікальними анімаційними програмами, що розроблені працівниками скансену.

Можемо зробити висновок, що комплекс скансенівського типу «Мамаєва Слобода» активно реалізовує культурно-дозвіллевий напрям своєї діяльності шляхом організації та проведення цілого ряду заходів розважального характеру, та водночас виступає популяризатором української народної культурної спадщини. Проте, на нашу думку, найбільш яскраво даний заклад втілює в життя таку форму культурно-дозвіллевої роботи, як організація і проведення козацьких фестивалів.

Наступним архітектурним комплексом скансенівського типу став заснований в 2010 р. в с. Копачів Київської області тематичний Древній Київ «Князівство Київська Русь». Це – повномасштабна реконструкція дитинця середньовічного міста Києва у V–XIII ст. Активну роботу у відтворенні пам'яток здійснюють не лише співробітники, а й провідні науковці Національної академії наук України. Проект визнаний і підтримується як національними, так і міжнародними організаціями та інституціями: Парламентською Асамблеєю Ради Європи, Верховною Радою України, Міністерством культури України, Національною академією наук України, Київською міською державною адміністрацією, Київською обласною державною адміністрацією, науковими інститутами, посольствами

іноземних держав в Україні, державними установами України та інших країн Європи (2008).

Метою створення комплексу було визначено відтворення та реконструкцію не лише матеріальних пам'яток часів Київської Русі (житло, предмети побуту, оборонні споруди), а й передання духовної атмосфери вказаного періоду (2008). Внаслідок того, основними завданнями діяльності комплексу є:

- відтворення історичних реконструкцій;
- проведення театралізованих вистав;
- організація фестивалів;
- підготовка майстер-класів (Фастовець, 2015, с. 235).

На території музею в реальному масштабі представлено вуличну мережу Давнього Києва, садиби киян, дитинець (V–XIII ст.), княжий двір, ярмарки народних майстрів, печеру Нестора Літописця, терен князя Ярослава, пагорб Перуна. Діють також експозиції історичних костюмів, оборонної техніки, музичних інструментів часів Київської Русі (Фастовець, 2015, с. 235).

Як вже було зазначено, одним з основних завдань роботи архітектурного комплексу скансенівського типу окреслюється відтворення та популяризація духовної культури Київської Русі, тобто, культурно-дозвіллевий напрям є пріоритетним у його діяльності.

«Князівство Київська Русь» пропонує відвідувачам комплекс різноманітних культурно-дозвіллевих заходів, найбільш популярними серед яких є:

- історичні реконструкції;
- квести;
- майстер-класи;
- шоу-програми.

Можемо перерахувати деякі з них: програма «Ворожіння на Андріївські вечорниці», «Святий Миколай зустрічає гостей», «Новорічна казка», шоу-виставка «Світ коней», «Кінний театр вогню», кінне шоу «Багаття любові», шоу-програма «Зустріч Весни», «Воїни світла», «Лицарські бої у Древньому Києві», «Імператор Колізею», княжий турнір кінних лучників, кінно-трюкове шоу «Княжа дружина», шоу Фінальні поєдинки з середньовічного бою «Витязь Київського Дитинця» та інші (2008).

На нашу думку, найбільш характерною формою культурно-дозвіллевої діяльності для архітектурного комплексу скансенівського типу «Парк Київська Русь» є організація та проведення історичних реконструкцій. Український дослідник І. Посохов у своїй статті «Історичні реконструкції» як форма культурно-пізнавального туризму: теоретичні аспекти», звертаючись до західноєвропейської та американської термінології, виокремлює два типи поняття «історична реконструкція». До першого типу належить термін «re-enactment» (буквально – інсценування, події, обставини), основною метою якого виступає показ певного аспекту культурного життя минулої епохи у межах конкретної місцевості для широкої аудиторії (Посохов, 2014, с. 105). Суть цього напрямку полягає у вивченні та практичному відображенні конкретної сфери діяльності

досліджуваної історичної доби. Прикладом може стати реконструкція батальних сцен, які, з погляду вченого, можна класифікувати на:

- постановчі;
- спортивні.

До постановочних належать видовищні дійства для глядачів, показ кінофільмів, наукових експериментів, до спортивних – проведення турнірів (Посохов, 2014, с. 106).

З урахуванням сказаного вище, «Парк Київська Русь» виступає ініціатором як постановочних, так і спортивних реконструкцій. Прикладом останніх можуть слугувати: організація княжого бенкету на території Парку, трапеза з Князем Володимиром, виступи кінного та пішого театру, одноденний та дводенний тур «Подорож до Древнього Києва».

До спортивних реконструкцій можемо зарахувати: «Княжий турнір кінних лучників», Чемпіонат світу з середньовічного бою, Чемпіонат України «Поклик героїв» (2008).

Загалом інформація для здійснення реконструкцій черпають із автентичних джерел, котрі збереглися до нашого часу, та доповнюється археологами, істориками, музейними працівниками. Український науковець Сергій Килимистий надає класифікацію туристичної анімації, згідно з якою анімація історичних об'єктів; культурно-історичні реконструкції; проведення балів, маскарадів належить до такого виду туристичної анімації, як історична (Килимистий, 2015, с. 82). Історична реконструкція може виступати як базовою подією для туриста, так додатковою анімаційною послугою під час культурно-пізнавальної подорожі (Килимистий, 2015, с. 82).

Маємо зауважити, що архітектурний комплекс скансенівського типу «Князівство Київська Русь» надає також ексклюзивні послуги для відвідувачів, окрім організації корпоративних та сімейних святкувань. Так, працівники скансену розробили програми одно та дводенного туру територією парку, зокрема, програму «Княжий відпочинок», що охоплює:

- загальну оглядову екскурсію;
- майстер-класи зі стрільби з лука;
- катання на конях;
- ночівлю;
- фотосесію в історичному вбранні (Зеленюк, 2014, с. 39).

Отже, на території «Парку Київська Русь» відтворено комплекс давньоруських пам'яток, які виступають локаціями для проведення історичних реконструкцій, театралізацій, численних івент-заходів. Одним з превалюючих напрямків діяльності Парку є культурно-дозвіллевий, оскільки вдало відтворені пам'ятки архітектури та побуту у взаємозв'язку з атмосферою періоду Київської Русі повною мірою дозволяють транслювати та популяризувати давню українську культуру. Найхарактернішою формою культурно-дозвіллевої роботи Парку, на наш погляд, є організація історичних реконструкцій.

Заслугує також на увагу заснований у 2007 р. Народним депутатом України Володимиром Бондаренком етнографічний комплекс «Українське

село». Під поняттям «етно-комплекс» ми розуміємо реконструкцію етнографічних та архітектурних пам'яток у поєднанні з навчальним центром, зоною відпочинку та готелем, що функціонують на території скансену.

Сьогодні його експозиція включає шість будівель, які репрезентують різні регіони України (Полісся, Середня Наддніпрянина, Слобожанщина, Поділ, Південь і Карпати), православний храм Святого Дмитрія Солунського, парафіяльну школу, колибу, хлібопекарню, кузню, гончарню, гуральню, готель (Каднічанський, 2012, с.135).

Окрім організації екскурсій, реалізуються також різноманітні культурно-дозвіллі заходи, як от:

- майстер-класи;
- квести;
- шоу-програми;
- урочисті події (Каднічанський, 2012, с. 135).

Етно-комплекс також є ініціатором проведення релігійних свят (Різдво, Водохреща, Великдень, Маковія, Покрова та інші), народно-побутових святкування (Новий Рік, Івана Купала, Масляна, Травневі свята, Зелені свята, День Незалежності та інші).

На базі архітектурного комплексу проходить велика кількість різнопланових пізнавально-розважальних заходів, зокрема, шоу-програм. Поняття «шоу» (з англ. «show» – показ, демонстрація) є найбільш вживаним в українському культурологічному дискурсі. Нині існує чимала кількість трактувань даного терміна, однак найбільш поширене серед них розуміння шоу як вистави, видовища, показного заходу з метою привернення уваги. Шоу-програми, на думку дослідника О. Якобчук, виступають формами культурно-дозвіллівої діяльності, що постійно перебувають у динамічному розвитку, сприяють усуненню культурного й соціального відсторонення, налагодженню діалогу між різними культурами і поколіннями (Якобчук, 2018, с. 329–338).

Характерним для закладу є проведення шоу-програм розважально-пізнавального характеру для дітей, серед яких: «Чарівний вогник», «Загадкові звірі Приймаченко», «Миколай іде!», «Яворівська листівочка», «Осінні аплікації», «Україна без меж», «Барви Поділля», «Барви Гуцульщини», «Трав'яна лялька-мотанка», «Маковіччик», «Зелений вінок – оберіг для родини», «Моя матуся – найрідніша!», «Квітуча Україна», «Моя книга», «Подорож у минуле» та багато інших.

Варто зазначити, що комплекс є постійним організатором щорічних фестивалів, серед яких можемо виокремити – «Фестиваль кобзарства в Українському селі» та «Фестиваль ковальства в Українському селі». Проведення фестивалів на його території супроводжується майстер-класами, ярмарками ремісників та виступами фольклорних колективів.

Характерною особливістю організації різноманітних заходів на території закладу є популяризація традиційної української культурної спадщини та поєднання дозвіллівої складової з освітньою (Зеленюк, 2014, с. 41).

Висновки

На початку XXI ст. на території України виник новий тип музеїв просто неба – архітектурний комплекс скансенівського типу, основна відмінність якого полягає у точному відтворенні автентичних зразків народної архітектури та побуту.

Зважаючи на особливості реалізації форм та видів культурно-дозвіллевої діяльності, нами було розглянуто найбільші в Україні архітектурні комплекси скансенівського типу, а саме: Культурно-освітній комплекс «Мамаєва Слобода» (м. Київ), «Парк Київська Русь» (с. Копачів, Київська область), Етнографічний комплекс «Українське село» (с. Бузова, Київська область).

Решта подібних закладів: Історико-культурний комплекс «Запорізька Січ», «Гелон», Етнографічний комплекс просто неба «Бессарабське село Фрумушика-Нова», Батурина фортеця Батурина державного історичного заповідника «Гетьманська столиця», Історико-архітектурний комплекс «Гетьманська резиденція гетьмана Богдана Хмельницького в Чигирині», Історико-архітектурний комплекс «Гетьманська резиденція гетьмана Богдана Хмельницького в Суботові», Приватний історико-етнографічний музей «Козацькі землі України», зважаючи на особливості та обсяги культурно-дозвіллевої діяльності, заслуговують на окреме висвітлення у межах спеціальної розвідки, що передбачає розширення кола об'єктів дослідження.

Географічний чинник відіграє вагомий роль у розвитку культурно-дозвіллевої діяльності вказаних установ. Пріоритетність розташування визначається розвинутою інфраструктурою, безпосередньою близькістю до столиці, чим обумовлюється достатньо висока активність їх відвідування.

Серед основних форм культурно-дозвіллевої роботи в архітектурних комплексах скансенівського типу України можемо виокремити: організацію фестивалів, здійснення історичних реконструкцій, проведення анімаційних шоу-програм, що включають майстер-класи, квести, різноманітні заходи розважального характеру, які спрямовані на найбільш ефективно залучення відвідувачів та атрактивну організацію їх дозвілля. Отже, окреслені заклади, завдяки впровадженню усього спектру форм діяльності, активно сприяють відтворенню та популяризації української народної культури.

У подальшій перспективі розробка обраної нами проблематики могла б здійснюватися у напрямі порівняння особливостей культурно-дозвіллевої роботи вітчизняних архітектурних комплексів скансенівського типу та подібного типу зарубіжних музеїв просто неба.

Список використаних джерел

1. Афанасьев О. Є. Скансени України як репрезентанти регіональних типів природокористування. *Географія та туризм*. 2011. Вип. 15. С. 111–119.

2. Водяник Л. Ю. Скансени України: географія та туристсько-рекреаційне значення. *Географія та туризм*. 2012. Вип. 19. С. 149–155.
3. Древній Київ «Князівство Київська Русь». URL: <http://parkkyivrus.com/ua> (дата звернення: 25.04.2019).
4. Етнографічний комплекс «Українське село». URL: <http://etno-selo.com.ua> (дата звернення: 25.04.2019).
5. Зеленюк Г. А. Сучасні тенденції у культурному дозвіллі етнографічних парків Києва. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*. 2014. Вип. 30. С. 38–43. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1176.30.2014.159819>.
6. Каднічанський Д. А. Використання історико-культурної спадщини України в туризмі на прикладі скансенів. *Краєзнавство*. 2012. № 1. С. 128–137.
7. Килимистий С. М. Класифікація видів анімаційної діяльності в туризмі. *Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство*. 2015. Вип. 2(5). С. 77–83.
8. Мамаєва Слобода: козацьке селище посеред міста Києва. URL: <http://mamaeva-sloboda.ua> (дата звернення: 25.04.2019).
9. Набоков Р. Г. Фестиваль у контексті святково-сміхової культури. *Культура України*. 2013. № 43. С. 118–126.
10. Олішевська Ю. А. Урболандшафти як осередки розвитку туризму (на прикладі міста Києва). *Наукові записки Вінницького педуніверситету. Серія: Географія*. 2013. № 25. С. 133–141.
11. Посохов І. С. «Історичні реконструкції» як форма культурно-пізнавального туризму: теоретичні аспекти. *Географія та туризм*. 2014. № 28. С. 103–112.
12. Про внесення змін до Закону України «Про музеї та музейну справу»: Закон України від 14 травня 1999 року 659 – XIV / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/659-14> (дата звернення: 25.04.2019).
13. Фастовець О. О. Розважально-історичний комплекс «Парк Київська Русь» як центр подієвого туризму. *Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні*: Матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет конф., Умань, 30 жовтня 2015 р. Умань, 2015. С. 235–237.
14. Хлестун О. С. Досвід рекультиватії традиційного новоріччя в сучасній Україні. *Культура і мистецтво в сучасному світі*, 2013. № 14. С. 203–208.
15. Якобчук О. В. Еволюція шоу-програм: минуле та сучасність. *Культура України*. 2018. Вип. 61. С. 329–338.

References

- Afanasiev, O.Ye. (2011). Skanseny Ukrainy yak reprezentanty rehionalnykh typiv pryrodokorystuvannya [Scansens of Ukraine as representatives of regional types of nature use]. *Neohrafiia ta turyzm*, no. 15, pp. 111–119.
- Drevnii Kyiv «Kniazivstvo Kyivska Rus»* [Ancient Kyiv “Principality of Kievan Rus”]. (n.d.), [online]. Available at: <http://parkkyivrus.com/ua> [Accessed: 25 April 2019].
- Etnohrafichniyi kompleks «Ukrainske selo»* [Ethnographic Complex “Ukrainian Village”], [online]. Available at: <http://etno-selo.com.ua> [Accessed: 25 April 2019].
- Fastovets, O.O. (2015). Rozvazhalno-istorychnyi kompleks “Park Kyivska Rus” yak tsentr podiievoho turyzmu [The entertainment and historical complex “Kievan

- Rus Park” as the center of event tourism]. *Stratehichni perspektyvy turystychnoi ta hotelno-restoranoi industrii v Ukraini: Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet konferentsi, Ukraina, Uman, 30 zhovtnia 2015 r.*: Uman National University of Horticulture, pp. 235–237.
- Hlystun, O. (2013). Dosvid rekultyvatsii tradytsiinoho novorichchia v suchasni Ukraini [The experience of recultivation of the traditional New Year celebration in modern Ukraine]. *Kultura i mystetstvo v suchasnomu sviti*, no. 14, pp. 203–208.
- Kadnichanskyi, D.A. (2012). Vykorystannia istoryko-kulturnoi spadshchyny Ukrainy v turyzmi na prykladi skanseniv [Use of historical and cultural heritage of Ukraine in tourism on the example of scansens]. *Kraieznnavstvo*, no. 1, pp. 128–137.
- Kylymystyj, S.M. (2015). Klasyfikatsiia vydiv animatsiinoi diialnosti v turyzmi [Classification of animation types in tourism]. *Mizhnarodnyi visnyk: kulturolohiia, filolohiia, muzykoznavstvo*, no. 2(5), pp. 77–83.
- Mamaieva Sloboda: Kozatske selyshche posered mista Kyieva* [Mamaieva Sloboda: Cossack’s village in the middle of Kyiv City], [online] Available at: <http://mamajeva-sloboda.ua> [Accessed: 25 April 2019].
- Nabokov, R.H. (2013). Festyval u konteksti sviatkovo-smikhovoi kulturyi [Festival in the context of festive and laugh culture]. *Kultura Ukrainy*, no. 43, pp. 118–126.
- Olishevskya, Yu.A. (2013). Urbolandshafy yak oseredky rozvytku turyzmu (na prykladi mista Kyieva) [Urban landscapes as centers of tourism development (on example of Kyiv City)]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho peduniversitytetu. Serii: Heohrafiia*, no. 25, pp. 133–141.
- On Amendments to the Law of Ukraine On Museums and Museum Affairs № 659 – XIV. (1999, May 14). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*.
- Posokhov, I.S. (2014). “Istorychni rekonstruktsii” yak forma kulturno-piznavalnoho turyzmu: teoretychni aspekty [“Historical re-enactment” as a form of Cultural-Cognitive Tourism: theoretical aspects]. *Heohrafiia ta turyzm*, no. 28, pp. 103–112.
- Vodianyuk, L.Yu. (2012). Skanseny Ukrainy: heohrafiia ta turystscko-rekreatsiine znachennia [Scansens of Ukraine: geography and tourist-recreational meaning]. *Heohrafiia ta turyzm*, no.19, pp. 149–155.
- Yakobchuk, O.V. (2018). Evoliutsiia shou-prohram: mynule ta suchasnist. [Evolution of show programs: past and present]. *Kultura Ukrainy*, no. 61, pp. 329–338.
- Zeleniuk, H.A. (2014). *Suchasni tendentsii u kulturnomu dozvilli etnohrafichnykh parkiv Kyieva* [Contemporary trends in the cultural leisure of the ethnographic parks of Kyiv]. *Visnyk KNUKiM. Serii: Mystetstvoznavstvo*, no. 30, pp. 38–43. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1176.30.2014.159819>.

Стаття надійшла до редакції: 19.04.2019

CULTURAL AND LEISURE ACTIVITIES OF ARCHITECTURAL SKANSEN – TYPE COMPLEXES IN UKRAINE AT THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY

Yuliia Borysenko

*PhD student,
ORCID: 0000-0003-2846-3931, yborysenko@ukr.net,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine*

The purpose of the research is to highlight the cultural and leisure activities of architectural skansen – type complexes of in Ukraine at the beginning of the XXI century. Methodology of the research consists in applying the method of source study analysis of the main publications on the topic (to determine the level of scientific research results), terms analysis (to clarify basic concepts), comparison approach (to identify the characteristic features of the development of architectural skansen – type complexes), and theoretical generalization (to draw conclusions). Scientific novelty is that the process of the formation of architectural complexes of the skansen – type in Ukraine at the beginning of the 21st century was first highlighted by the author; cultural and leisure activities of the largest institutions of the mentioned type have been presented. Conclusions. At the beginning of the XXI century in Ukraine, a new type of open-air museum appeared – architectural skansen – type complexes. The cultural and leisure activities were added to the traditional areas of work of the museums. It can be argued that this type of museums today implements such varieties of cultural and leisure activities as: reproducing material and spiritual culture through historical re-enactment, conducting workshops to make popular handicrafts, developing and introducing animation programs, organizing festivals, arranging various holidays and celebrations.

Keywords: architectural skansen – type complex; open-air museum; cultural and leisure activities; show program; festival; historical re-enactment.

КУЛЬТУРНО-ДОСУГОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АРХИТЕКТУРНЫХ КОМПЛЕКСОВ СКАНСЕНОВСКОГО ТИПА В УКРАИНЕ В НАЧАЛЕ XXI В.

Борисенко Юлия Станиславовна

Аспирантка,

ORCID: 0000-0003-2846-3931, yborysenko@ukr.net,

*Киевский национальный университет культуры и искусств,
Киев, Украина*

Цель работы. Исследовать культурно-досуговую деятельность архитектурных комплексов скансеновского типа в Украине в начале XXI в. Методология исследования заключается в применении метода источниковедческого анализа основных публикаций по теме (для выяснения уровня научной разработанности проблемы), терминологического анализа (для уточнения базовых понятий), сравнения (для выявления характерных особенностей развития архитектурных комплексов скансеновского типа), теоретического обобщения (для формулировки выводов). Научная новизна заключается в том, что автором впервые освещён процесс становления архитектурных комплексов скансеновского типа в Украине в начале XXI века; представлено культурно-досуговое направление деятельности крупнейших заведений указанного типа. Выводы. В начале XXI в. на территории Украины возник новый тип музея под открытым небом – архитектурные комплексы скансеновского типа. К традиционным направлениям работы музеев добавилось также культурно-досуговое. Можно утверждать, что указанным типом музейных учреждений сегодня реализуются такие разновидности культурно-досуговой деятельности, как: воспроизведение материальной и духовной культуры путём исторической реконструкции, проведение мастер-классов по популяризации народных ремесел, разработка и внедрение анимационных программ, организация фестивалей, устройство различных праздников и торжеств.

Ключевые слова: архитектурный комплекс скансеновского типа; музей под открытым небом; культурно-досуговая деятельность; шоу-программа; фестиваль; историческая реконструкция.